

zasazovány do šperků nebo amuletů (kamenec draselný, používaný k zástavě menších krvácení, topaz, křemen, hematit), devoční grafikou (Panna Maria Karlovská, sv. Markéta) a délkou Panny Marie (pruh papíru nebo látky v domnělé délce Panny Marie disponující její silou).

Výstava koresponduje i se současnými aktuálními tématy a spory v oblasti porodnictví, zejména přítomností školených porodních asistentek při domácích porodech a (ne)existencí porodních domů a poukazuje na sounáležitost, sdílení

a soucítění žen těhotných, rodících a žen-matek, kterými i porodní bába musela být.

K výstavě byla vydána publikace autorů Pavly Státníkové a Prokopa Remeše, v níž se prolínají též dvě roviny – dějiny lékařské vědy a porodnictví s reáliemi života porodní báby Ludmily Kapalínové. Text je bohatě doplněn obrazovými dokumenty, včetně autorských ilustrací Magdalény Rutové.

Dana Motyčková (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Připravované publikace. Nová čísla Etnografického atlasu Čech, Moravy a Slezska se budou zabývat různými podobami lidové zbožnosti

Poslední svazek edice *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska* s číslem VII zabývající se řadou aspektů lidového stavitelství vyšel v roce 2015. V Oddělení historické etnologie EÚ AV ČR, v. v. i., kde tato řada kartografických publikací vzniká, se již připravují další dvě čísla. Pozornost odborného týmu se tentokrát zaměřila poněkud netradičně – na různé aspekty tradiční lidové zbožnosti a příbuzných projevů. Pokud bychom si prošli existující obdobné atlasové projekty z jiných evropských zemí (Švýcarsko, Slovensko, Rakousko, skandinávské státy apod.), zjistíme, že tato oblast tradiční kultury je v těchto publikacích nepracována buď vůbec, či v souvislosti s jinými, především hmotnými prvky lidových tradic. V tomto směru jsou proto osmý a devátý svazek českého atlasu značně průkopnické.

Celé jméno projektu, který je financován jako grant Grantové agentury ČR na léta 2017–2019, je *Etnografický atlas*

Čech, Moravy a Slezska VIII.: Aspekty lidové zbožnosti ve světle lidové slovesnosti a sv. IX.: Duchovní a hmotné aspekty zbožné peregrinace. Sám název projektu objasňuje vytvoření dvou svazků v rámci jednoho projektu. Osmý svazek atlasu je soustředěn na projevy lidové slovesnosti, které nějakým způsobem reflektují náboženské aspekty tradiční narativity, jako například pověsti, legendy o poustevnících, o pozemském působení světců, o postavách s charakterem mesiáše, příběhy o M. Lutherovi, spiritismus apod. Podstatná jsou pro projekt pouze podání mající konkrétní geografické ukotvení. Devátý se zaměřuje na poutnictví, tedy na poutní místa a okruhy jejich návštěvníků především ve 2. polovině 18. a v 19. století s hlavní vahou na dobu „zlatého věku peregrinace“, tedy barokní zbožnost výrazně omezenou patenty Josefa II., po nichž během 80. a 90. let 18. století nastalo hromadné rušení klášterů,

poutí a řada dalších proměn každodenního života v habsburské monarchii. Další součástí devátého čísla atlasu bude také recepcce lidové zbožnosti ve vybraných projevech lidové hmotné kultury – obrázky na skle s náboženskými motivy v širokém kontextu (včetně výrobců, obchodníků atd.) a také betlemářství. V tomto směru je zájem soustředěn poněkud šířeji – na období 18. – počátku 20. století. Oba svazky by pak měly umožnit plastické zobrazení tradiční lidové zbožnosti v několika zmíněných rovinách. Mapové části budou, jako již tradičně, doplněny textovou složkou s komentářem k celé problematice.

Avizované dva svazky etnografického atlasu tak ideově dobře navážou na předchozí díly (dosud vydáno sedm svazků) a atlasy sousedních států a jejich příprava je koordinována podle koncepce International European Ethnocartographic Working Group, dnes Space-lore and Place-lore Working Group of SIEF. Lidová zbožnost v českých zemích a související recepcce této oblasti v lidové slovesnosti vždy patřily v evropských zemích k základním předmětům antropologického, etnologického a úžeji i etnokartografického studia (dobrým příkladem tohoto zájmu může být třeba rakouský etnografický atlas z let 1959–1981). Nejedná se nicméně o zcela nový problém, rozbíhající se výzkumy lidové zbožnosti a oblasti náboženského umění započaly v českých zemích již na přelomu 19. a 20. století. Po útlumu podobných projektů během německé okupace (1938/9–1945) a dílčím obnovení zájmu po jejím skončení, přišel únor 1948, kdy se seriózní odborná bádání v tomto směru stala de facto nežádoucími. Zatímco například v německy mluvících zemích po 2. světové válce široce koncipovaný historicko-etnografický výzkum lidové religiozity pokračoval, v našem prostředí se rozběhnutý výzkum zbožnosti širokých vrstev obyvatelstva prakticky

zastavil. V atmosféře marxisticky orientované vědy a zásadní důležitosti „vědeckého světového názoru“, patřila lidová religiozita a s ní úzce související výzkum zbožné peregrinace a některé složky narativní imaginace k režimovým tabu (vyjma dočasného ideologického uvolnění na sklonku 60. let 20. století). Hlavní důraz byl v tomto směru kladen na negativní zobrazování tradiční zbožnosti jako něčeho překonaného, „zpátečnického a nehodného moderního socialistického člověka“. Nové možnosti skutečně vědeckého zájmu o tuto problematiku přinesla až změna režimu roce 1989. Z výše uvedených důvodů tedy dosud v českých zemích nedošlo ke komplexnímu a systematickému kartografickému zachycení projevů lidové zbožnosti a narativní imaginace (existuje pouze několik dílčích studií vesměs ze 60. let 20. století). Jakési bílé místo v českém vědeckém prostoru proto z větší části zaplní tato čísla etnografického atlasu. Jejich nezbytnost se nám jeví jako nanejvýš aktuální, zvlášť pokud přihlédneme k současným proměnám duchovních rozměrů české každodennosti a k možnostem jejich chápání a interpretování.

Další svazky etnografického atlasu jsou tedy soustředěny na období vrcholného rozvoje tradiční kultury českých zemí. Tento přístup považují autoři za velmi produktivní, neboť umožňuje zachytit řadu aspektů lidové zbožnosti v jasně vymezené a vnitřně koherentní časové rovině.

Vzhledem k povaze zkoumaných jevů, které se již, jak bylo uvedeno, nedají zachytit přímo v terénu (terénní etnografický výzkum tudíž plní funkci doplňkovou a kontrolní), jsou heuristickou základnou písemné, ikonografické, archivní a tištěné prameny. Předpokladem takového pojetí je oproštění se od rigidní představy o etnografii jako terénní disciplíně, která je pro výzkum historických forem lidové

kultury v českých zemích někdy poněkud limitující.

Chystané další svazky etnografického atlasu by měly přinést hlubší pochopení proměn tradiční zbožnosti a příbuzných jevů. Zároveň by měly sloužit pro jakési ověření, že i nehmotné projevy lidové kultury je možné dobře etnokatograficky

zhodnotit ve větší míře, než tomu bylo dosud. Odborníkům i laické veřejnosti se tak dostanou do rukou odborné publikace s širokým spektrem využití. Osmý svazek vyjde v roce 2018 a devátý o rok později.

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

XIV. odborná konference „Haná a její lidová kultura – nové inspirační zdroje“, Muzeum Komenského v Přerově, 5. října 2017

Tři partnerské organizace – Muzeum Komenského v Přerově, p. o., Hanácký folklorní spolek a JANUA, o. p. s., navázaly uspořádáním jednodenní odborné konference na dřívější tradici setkávání odborníků a zájemců o hanácký region a jeho kulturu. Pestrá a bohatá lidová kultura Hané podle pořadatelů akce bývá často prezentována a nabízena prostřednictvím mnohdy již zastaralých a neaktuálních publikací a článků. Proto vyšli vstřícně požadavku získat nové informace o regionu a rozhodli se veřejnost seznámit s novými poznatky formou konference, jejíž hlavní myšlenku vyjadřuje její podtitul „nové inspirační zdroje“. Jednání odborníků z akademických, muzejních a archivních pracovišť bylo doplněno i o praktické zkušenosti pracovníků folklorních sdružení.

Po slavnostním zahájení konference se zaplněný přednáškový sál muzea již plně soustředil na jednotlivé referáty. Jako první vystoupil Martin Drozda (Masarykova univerzita / MU v Brně), který ve svém příspěvku *Poddanská elita vesnické komunity na Hané. Rychtářské rodiny ve Velkém Týnci v 18. a 1. polovině 19. století* představil osobnosti rychtářů z rodiny Zapletalů a Marků, kteří se v daném období střídali ve vykonávání

této funkce. Jan Grisa (Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem) zaujal rozbořením důvodů vzniku velkého množství rolnických akciových pivovarů na Hané od 70. let 19. století a dopadu na národní emancipaci (*Zakládání českých národních pivovarů na Hané jako cesta k národní emancipaci*). O *Tradici hliněných staveb na Hané a jejich evropském kontextu* hovořil Martin Novotný (Národní ústav lidové kultury Strážnice). Na toto téma navázaly Kateřina Sedlická a Dana Motyčková (Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha) příspěvkem o akci Národopisné komise při České akademii věd a umění z období protektorátu, při které byla dokumentována hanácká lidová architektura – *Studenti Uměleckoprůmyslové školy v Praze kreslí a měří na Hané. Zaměřovací akce ČAVU z let 1941–1946*. Velký rozsah písemných sbírek svého pracoviště – Muzea a galerie v Prostějově přiblížila Marie Dokoupilová v referátu *Písemnosti národopisných sběratelů v prostějovském muzeu*. Pozornost věnovala především Janu Zbořilovi, ale rovněž F. Běhálkové, F. Novotnému, J. Poláčkově a J. Sedláčkově. Jitka Zezulová (MZA v Brně, Státní okresní archiv v Kroměříži) ve svém zajímavém příspěvku *Hanácké rok v Kroměříži*